

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2007 VASARIO 17 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 34 (7)

S I G N A T A R A I

Saliamonas Banaitis
Jonas Basanavičius

Mykolas Biržiška
Kazys Bizauskas

Pranas Dovydaitis
Steponas Kairys

Petras Klimas
Donatas Malinauskas

Vladas Mironas
Stanislovas Narutavičius

SIGNATARŲ NAMAI VILNIUJE

Signatarų namai, kuriuose 1918 metų vasario 16-ąją buvo pasirašytas Nepriklausomybės Aktas. Namai restauruoti švenčiant Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 80-metį.

Viktoro Kapočiaus nuotr.

JADVYGA GODUNAVIČIENĖ

Vasario 16-osios dvasia

Jaukioje, turistų lankomoje Vilniaus senamiesčio Pilies gatvėje, pilnoje užėiti viliojančių kavinių, parduotuvių vitrinų, išdidžia ramybe išsiskiria 26-uju numeriu pažymėtas raudonų plytų namas, prie kurio nuolat plevėsuoja trišpalvė vėliava. Tai Lietuvos nacionaliniam muziejui pavaldūs Signatarų namai, už kurių ramaus fasado tebealsuoja gyva nepriklausomybės dvasia. Ji – 1918 metų Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto pasirašiusių portretuose, ji – muziejinėje ekspozicijoje, ji – Jono Basanavičiaus atminimo kambaryje, kuriame stovi autentiški buvusio jo kabineto baldai, kabo paveikslai, pilna įvairių atmintinų daiktų.

Ekspozicija nuolat lankoma miesto svečių, moksleivių. Ypač gausu jų čia būna kiekvienų metų vasario 16-tąją. Visą gatvę, ankštą uždara kiemelį užtvindo būriai žmonių, džiaugsmingai sutinkančių prof. Vytautą Landsbergį, jo sveikinimus. Dalyvauja Seimo, Vyriausybės vadovai. Iškilmingai skaitant visas dvidešimt Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signatarų pavardes, kiekvienam iš jų suskamba šalia esančios Šv. Jonų bažnyčios varpas. Virš miesto stogų nuaidi šventinio saliuoto salvės. Ir kaskart prisimename, jog iki šiol nepavyko rasti šio svarbaus istorinio dokumento originalo, skelbusio, kad:

„Lietuvių Taryba, kaip vienintelė lietuvių tautos atstovybė, remdamos pripažintą tautų apsisprendimo teisę ir lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu, rugsėjo m. 18-28 d. 1917 metais, skelbia atstatanti nepriklausomą, demokratiniais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis valstybėmis”.

Kas buvo jie, kukliame kambarėlyje susirinkę ir atsakomybę už būsimą valstybę prisiėmę, Lietuvių Tarybos nariai?

Mokslininkai, pedagogai, dvasininkai, inžinieriai, neabejotini tautos šviesuoliai, ilgai brandinę nepriklausomybės idėją. Tad dar sykį prisiminkime jų pavardes: Saliamonas Banaitis,

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Signatarų namai Vilniuje • Leonardas Šimutis – eilėraščiai • Vladas Bartusevičius – ryški tautinio meno žvaigždė • Jurgos Ivanauskaitės (PYP) • Ekspresyvi ir novatoriška Elvyros Katalinos Kriaučiūnaitės grafika • Neapetitiškai pavadintas rinkinys • „Baltosios anketos” klausimus atsako Stasys Noreikis

SIGNATARAI

Alfonsas Petrulis
Antanas Smetona

Jonas Smilgevičius
Justinas Staugaitis

Aleksandras Stulginskis
Jurgis Šaulys

Kazimieras Steponas Šaulys
Jokūbas Šernas

Jonas Vailokaitis
Jonas Vileišis

Signatarų namai

Atkelta iš 1 psl.

Jonas Basanavičius, Mykolas Biržiška, Kazys Bizauskas, Pranas Dovydaitis, Steponas Kairys, Petras Klimas, Donatas Malinauskas, Vladas Mironas, Stanislovas Narutavičius, Alfonsas Petrulis, Antanas Smetona, Jonas Smilgevičius, Justinas Staugaitis, Aleksandras Stulginskis, Jurgis Šaulys, Kazimieras Steponas Šaulys, Jokūbas Šernas, Jonas Vailokaitis ir Jonas Vileišis.

Vėliau vieni jų stovėjo prie valstybės vairo, kiti grįžo prie savo profesinės veiklos. Skirtingi bus ir jų likimai, netekus nepriklausomybės. Dauguma pasitrauks į Vakarus, ne vienas žus nuo okupantų rankos, bus sušaudytas ar badu numarintas.

Iškalbingos relikvijos

Signatarų namų vedėja, prityrusi muziejininkė Meilutė Peikštenienė ne vienintelė šeimoje saugo Lietuvos nepriklausomybei svarbius istorinius rinkinius. Jos vyras Eugenijus Peikštenis yra Genocido aukų muziejaus direktorius, tad muziejininkystė jau tapo šeimynine profesija. Šį sykį Meilutė Peikštenienė papasakojo apie ekspozicijai kaupiamas, senųjų signatarų palikuonių dovanojamas, relikvijas. Jos nuolat papildo turimus rinkinius naujomis žiniomis, nauja patirtimi. Signatarų namai nuolat ragina lankytojus, signatarų artimuosius perduoti ar bent paskolinti muziejui atmintinus daiktus – knygas, dokumentus, fotografijas ir kt. Ir sulaukiama atsiliepiimų.

Kazio Bizausko dukra, Prima Bizauskaitė-Dunn, gyvenanti Anglijoje, padovanojo tėvo apdovanojimų kolekciją. Ji bus eksponuojama kartu su Petro Klimo, Prano Dovydaičio, Justino Staugaičio giminių dovanotais daiktais. Stanislovo Narutavičiaus baldų dovanotoji buvo šios šeimos bičiulė. Diplomato Jurgio Šaulio daiktų gauta iš vieno Šveicarijos kolekcininko. Mykolo Biržiškos anūkė Venta Leon išsaugojo daug senelį primenančių daiktų. Jono Vileišio anūkė Reda Tursaitė taip pat

saugo, žada paskolinti atmintinų relikvijų. Signatarų namai maloniai bendrauja su Saliamono Banaičio anūke Salomėja Valukas, daug įdomaus papasakojusia apie dviejų šeimų – Saliamono Banaičio ir Jono Vailokaičio – ryšius, savitarpio pagalbą.

Lietuvos nacionalinio muziejaus restauratoriai tvarko didelio formato paveikslą „Signatarai“, kurį 1939 m. pasaulinei parodai New York mieste nutapė Petras Kalpokas. Paveikslas į Lietuvą sugrįžo po ilgų ilgų dešimtmečių. Jis, kartu su daugeliu kitų eksponatų, puoš ekspoziciją, skirtą Vasario 16-osios 90-osioms metinėms, kurios bus jau visai netrukus – po metų.

Gerais darbais, eksponatų paieška pasižymi prie Signatarų namų veikiantis Vasario 16-osios klubas, kurį įsteigė patys signatarų artimieji. Klubas rengia atminimo vakarus, mini jubiliejines datas.

Aktas pasirašytas nedideliame kambarėlyje

– Kodėl Signatarų namai įsikūrė būtent šiame, daug lėšų jų sutvarkymui ir priežiūrai reikalaujantiame, pastate, o ne kur nors Seimo rūmuose? – klausiu Meilutės Peikštenienės.

– Todėl, kad būtent čia, nedideliame trečiojo aukšto kambarėlyje, kurį tada nuomavosi Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti, 1918 metų vasario 16-tąją ir susirinko Nepriklausomybės Aktą paskelbusi Lietuvos Taryba.

Pastatas iki šiol tebevadinamas Štraliao namu, pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose paminėtas 1645 metais. Jo savininkas buvo Vilniaus burmistras Škotas. Ilgą laiką čia buvo dirbtuvės, nuomojami butai. Kelis kartus pertvarkytas namas priklausė bažnyčiai. 19 a. jį įsigijo Karlas ir Juzefa Štraliai. Ir jie, ir jų palikuonys nuomodavo butus amatininkams, mokytojams. Taip vieną trečiojo aukšto butą

Nukelta į 8 psl.

LEONARDAS ŠIMUTIS EINA NAUJA LIETUVA

Griuvėsiai – apdegę namai...
Upės patvinę kraujais...
Puvėsiai... kur žiūri... kapai...
Šmėklos belaksto keliais...

Senovėj sugriautos pilies
Likę griuvėsiai... ir dar
Ranka naujo priešo palies –
Griaus? Gal išgriovė dabar?

Aplinkui išalkę varnai
Skraido, klaikiai šaukdami;
Nuskurę, nuleisti sparnai,
Krankia kažką jausdami!..

Atskrido ir aras narsus,
Blaškė ir draskė visus!
Siautėja po girią, laukus –
Dieve, tėvynė pražus!

Išaušo rytužis gražus,
Brėkšta aušrelė anksti.
Viltis griuvėsiuos – nežus!..
Saulė ją šildo skaisti!

Atbudo, atgijo gamta.
Stovi griuvėsiuos nauja
Esybė! – tai kelias tauta!
Žengia nauja Lietuva!

Iš kelio, iš kelio visi,
Jai, kurie rengė kapus!
Iš kelio, o šmėkla tamsi, –
Eina nauja Lietuva!

1918 m.

Leonardas Šimutis (slapyvardis Šilelis), buvęs ilgametis (1927-1968 m.) dienraščio *Draugo* vyriausias redaktorius yra išleidęs keletą knygų, tarp jų ir eilėraščių rinkinį *Ilgosios valandėlės* (1988 m.), iš kurio paimti šie posmai.

Vladas Bartusevičius

– ryški tautinio meno žvaigždė

ANATOLIJUS LAPINSKAS

1940 metų pabaigoje įsteigto Vilniaus filharmonijos liaudies dainų ir šokių ansamblio (dabartinės „Lietuvos“) istorijoje buvo nemažai pakilimų ir nusileidimų. Dešimtmetį ansamblui vadovavusio Vlodo Bartusevičiaus laikotarpis (1962 – 1972) laikytinas vienu pakiliausių, stilistiškai gryniausių ir emociškai įtikinamiausių ansamblio veiklos periodų. V. Bartusevičiaus (1927 – 1982) gimimo aštuoniasdešimtmetis – tinkama proga apžvelgti šio iškilaus žmogaus gyvenimą, jo veiklą „Lietuvos“ ansamblyje ir Dainų šventėse, kur geriausiai buvo įgyvendinta jo tautinio meno samprata, puikiai išreikšta režisūrinė išmonė.

Kelias į tautinio meno aukštumas

Visuose šaltiniuose būdavo rašoma, kad Vladas Bartusevičius gimė 1927 m. vasario 5 d. Svyrių miestelyje, dabartinėje Baltarusijoje, žemdirbių šeimoje. Tačiau tikrieji ir iki šiol faktiškai nežinomi jo gyvenimo faktai yra kitokie. Gimė V. Bartusevičius Vievėje, malūnininko šeimoje. Karo metais tėvai malūne slėpė žydus. Apie tai sužinoję, vokiečiai suėmė V. Bartusevičiaus mamą. Tėvas išprašė mamą iš mirtininkų kameros, pasiūlęs

save jos vieton. Visa laimė, vokiečiams skubiai traukiantis, tėvas liko gyvas.

Dar sudėtingesnė paties V. Bartusevičiaus karo ir pokario epopėja. Karui baigiantis, jis buvo paimtas į rusų kariuomenę, iš jos pabėgo ir slapstėsi. Kelis mėnesius miško bunkeris buvo jo namai. Sovietinės Lietuvos valdžiai paskelbus amnestiją, jis patikėjo ja ir legalizavosi. Tačiau vis tiek teko pusmetį pasėdėti Lukiškėse, kol „organai“ aiškinosi jo asmenybę. O broliui viskas baigėsi liūdniau – dešimčia metų tremties...

Šiuos savo gyvenimo faktus, kaip ir giminaičius užsienyje (tarp jų ir žinomas Amerikos politikas Edward Derwinski), V. Bartusevičius slėpė iki gyvenimo pabaigos, nenorėdamas pakenkti nei sau, nei artimiesiems. Tokie buvo laikai...

1946 m. V. Bartusevičius įstojo į Vilniaus konservatoriją (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija) ir 1952 m. įgijo birbynės dėstytojo bei liaudies instrumentų orkestro dirigento specialybę.

Tais pačiais metais jis pradėjo vadovauti Vilniaus universiteto studentų dainų ir šokių ansamblui. Čia netrukus ėmė ryškėti pirmieji laimėjimai: pasirodymai Lietuvių literatūros ir meno dekada Maskvoje, Pasaulio jaunimo ir studentų festivaliuose. Viena jų – 1959 m. – Vienoje, kartu su konservatorijos studentais sudaryta grupė, laimėjo laureato vardą.

1962 m. V. Bartusevičius (vietoje J. Švedo) paskiriamas Valstybinio ansamblio vadovu. Per dešimtmetį jis parengė penkias naujas programas, tarp jų ir labiausiai pavykusias – „Amžių vėjas“ (1965 m.) ir „Šventiniai vakarai“ (1969 m.).

Deja, dėl įvairių ansamblio vadovybės nesutarimų ir netgi politinių užuominų V. Bartusevičius 1972 m. turėjo palikti ansamblį. Tiesa, visiškai iš meninio gyvenimo jis nebuvo išbrauktas, nes buvo perkeltas į Lietuvos Filharmonijos vyr. režisieriaus pareigas. Čia jis kūrė ir režisavo masinius meno renginius, teatralizuotus koncertus.

Svarbiausiais šio laikotarpio V. Bartusevičiaus darbais laikytini Ansamblių vakarai. Tai dainų ir šokių ansamblių jungtiniai renginiai, vykę Vil-

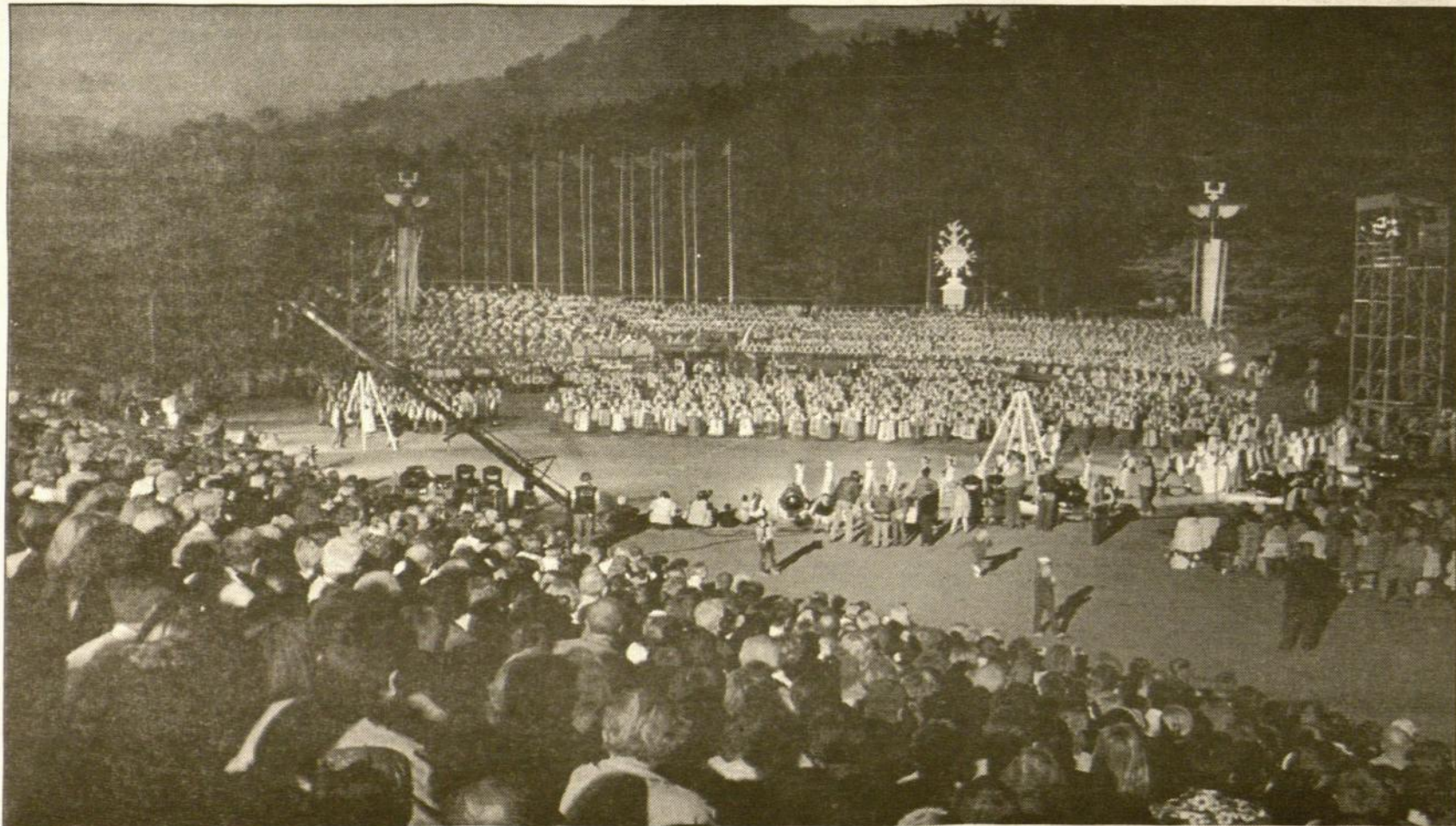
Vladas Bartusevičius

niaus Kalnų parke ir Kauno Dainų slėnyje. V. Bartusevičius surengė septynias šio žanro šventes. Paskutinytis (1980 m.) jo režisuotas Ansamblių vakaras pakartojo jo paties rengtą „Lietuvos“ ansamblio programą „Šventiniai vakarai“.

Be Ansamblių vakarų, V. Bartusevičius sukūrė ir režisavo apie 30 masinių meninių renginių. Nepaisant daugelio jų sutirštintos ideologizacijos (suprantama, kad ji būdavo režisieriui prievartinai priperšama), tai būdavo puikiai dramaturgiškai suregzti, o meniniu ir organizaciniu lygiu ir dabar retai jiems prilygstantys renginiai.

Svarbią vietą V. Bartusevičiaus kūrybiniame palikime užima moksliniai darbai, iš kurių reikšmingiausias – monografija *Liaudies meno baruo-*se, išėjusi jau po autoriaus mirties.

Nukelta į 7 psl.

Ansamblių vakaras Kalnų parke, Vilniuje.

Jurgos Ivanauskaitės (PYP)

VYTAUTAS VOLERTAS

Jurga Ivanauskaitė (trumpinant ją žymėsime JI) Lietuvoje yra gerai pažįstama rašytoja. Knygų vertimais ji yra peršama reprezentante užsieniui. Savo romane *Miegančių drugelių tvirtovė* (leidykla „Tyto alba“, Vilnius, 2005) dialoguose, užuot nešvankių žodžių ir frazių, ji įterpia sąvokinius simbolius (pyp). Tai radijo ir televizijos maskuojančių pypčiojimų pamėgdžiojimas. Kuklesniam skaitytojui šitai turėtų kelti pagarbą už autorės drovumą. Tačiau, perskaičius jos pasakutinius tris romanus, (*Placebas*, 2003; *Mėnulio vaikai*, 2004; *Miegančių drugelių tvirtovė*, 2005; visi trys išleisti „Tyto albos“) gali kilti įtarimas, kad (pyp) įtarpais JI iš skaitytojo šaiposi. Juk visus tuos minėtus romanus reikia apgaubti jos naudotu (pyp).

Kai kurie literatūros istorikai mano, kad literatūra maždaug kas 70-100 metų keičia kryptį, kiekvienam žanrui palikdama tik pagrindinį jo bruožą. Pagal C. P. Snow, pagrindinis bruožas romanui yra pasakojimas. „Norime išgirsti pasakojimą ir smalsiai laukiame, kas bus toliau. Smalsumo žadinimas yra didžiųjų romanų būtinas elementas. Net minėti nereikia, kad šiomis dienomis šis elementas išmetamas lauk ir romanuose yra kuriamos žodžių mįslės, kurias turėtų išpėti už rašiusius išmintingesni asmenys. Literatūros istorijoje panašūs procesai yra pasirodę ir anksčiau, o tai visuomet reikšdavo ne tik kūrybos, bet ir visuomenės, iš kurios jie atėjo, menkėjimo laikotarpį“. (C. P. Snow, *The Realists*, 1978.)

Pasakojimo būtinumo romane JI nepaneigė, kaip, pvz., darė G. Beresnevičius, *Pabėgusiame dvare* (2005) prižarstęs ryšio neturinčių frazių. Tai lyg kalbėtų liguistas vargšelis pats su savimi. JI romanai turi siužetą (nors kiek suskaldytą), intriga laiko skaitytoją sudomintą. *Placebas* kalba apie kortų burtininkę, į naują dvasių būrį pretenduojančią Juliją. Ištekęs už Austrijos žydo, jau trečio vyro, operuoja jo pavarde, nors gyvena viena Vilniuje. Mat Kromberg kortų būrėjai geriau tinka negu kokia nors lietuviška pavardė. Pragyvena iš kortų, nors slapta tarnauja Placebo sistemai, pasaulį vedančiai į globalinę diktatūrą. (Placebo: netikri vaistai, pvz., vandens švirkštai, kurie negydo, tik įtaigoja.) Julija yra išsilavinusi, graži, siek tiek galvoje pakrikusi, vyrams patraukli ir pasileidusi. Kompliktuotas gyvenimas ją nuveda savižudybėn.

Antrasis čia minimas JI romanas *Mėnulio vaikai* yra Lietuvos ir Rytų Europos hipių bei kitokių pakrikėlių gyvenimo vaizdajuostė.

Graži Anita pozuoja nuoga įvairiose meno mokyklose, taip besikurdama sau pragyvenimą. Išsilavinusi, jau kartą ištekėjusi, bet vedības pamiršusi. kažko ieško, tačiau neranda. Pagaliau desperacijoje susifantazuota meile įsikabina į kažkur dingusį, gal net žuvusį Gedi-

Jurga Ivanauskaitė

Skaitytojas, autorės nesutikęs, nematęs, su ja nekalbėjęs, jos literatūriniuose darbuose tuojau pastebės aukštą intelektą, pasaulio ir gyvenimo užkampių, ne visada patrauklių, pažinimą.

miną Gedą, ankstesnį pažįstamą. Šios svaichiojimų sužadintos meilės vejama, šokasi jo ieškoti. Pakvaišusiai gauda jo buvusius draugus Vilniuje ir Leningrade, susiduria su aktorais, menininkais, muzikais arba tik su pretendais į įvairiaplaukių kūrėjus. Anitos ir Gedo gyvenimų atkarpos atskleidžia besiblaškančio, pasiklydusio jaunimo vingius ir vingelius. Neradusi klaidžiojimų prasmės, Anita nusizudo. (Šiame romane jaučiamas autorės garbus dėmesys M. K. Čiurlioniui.)

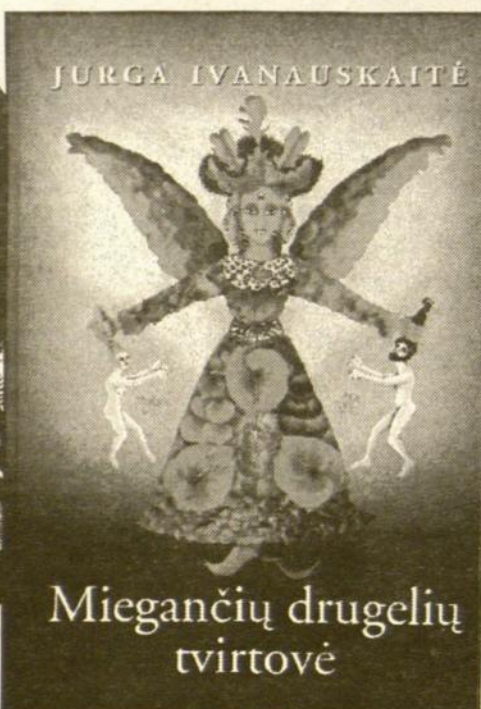
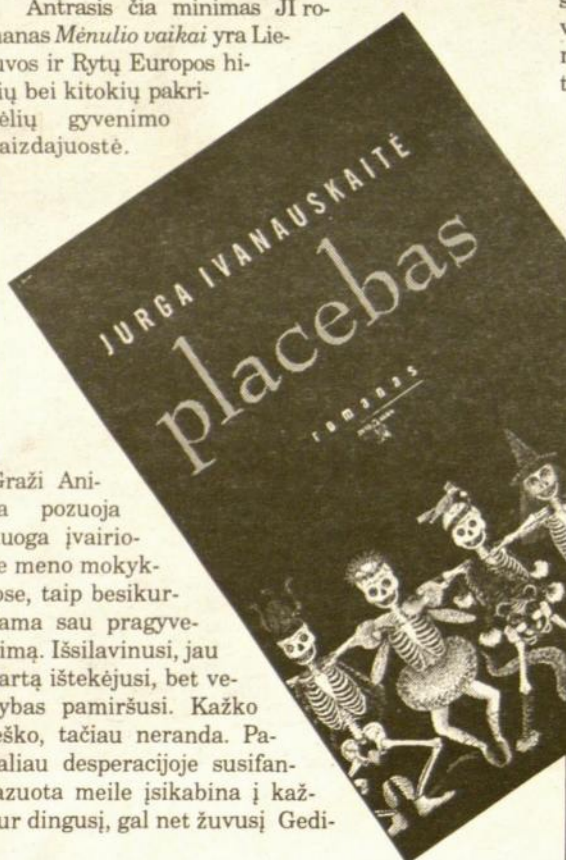
Miegančių drugelių tvirtovės siužetas yra

lengviausiai sekamas. Tai prekybos moterimis pasėkmių vaizdai Lietuvoje. Pasakojama apie kelias mergaites, patekusias į Europos prostitucijos spąstus. Ir apie pasiturinčios moters bergždžias pastangas joms padėti. Monika, geradarė, plastinės chirurgijos specialisto žmona, jau per keturiasdešimtį, dėl savo altruizmo daug nukenčia. Praranda vyrą, patogų gyvenimą, o jos rūpesčių vaisiai – labai menki.

Šiuose trijuose JI romanuose pagrindiniai veikėjai yra subrendusios ir išsilavinusios moterys. Tačiau visos eina sujauktu gyvenimu, visos pakrikusios mąsto. Tai ne išprotėjimo aukos. Tai išdykumo, tingėjimo, depresijos, pasileidimo, persivertinimo, dvasinės netvarkos ir blaškymosi varguolės kankinės. Jos ir neapykantą pasauliui puoselėja. Tokių žmonių vidinė būklė, jų elgsena, sprendimai ir egzistavimo būdai, kaip minėtuose trijuose romanuose perduoti, pradžioje skaitytoją stebina, vėliau jam kažkodėl tampa suprantami, aiškūs. Neaišku tik viena: iš kur šie tipai Lietuvoje atsirado, kodėl į tokį kelią pasuko? Ar tai buvo jų pasirinkimas, ar slapta ir nejučiom veikęs kažkoks prievartavimas? O gal sutinkame paprasčiausius liurbius, ištižėlius, bijančius atsakomybės? Jų mentalitetą galima suprasti iš šios citatos: „Besimėgaudama savimi, Julija kartais pagalvodavo, kokia nuobodi, monotoniška, nyki turėtų būti laimingai ištekėjusių bendraamžių egzistencija, nebeteikianti įvairovės ir užkirtusi kelią naujoms patirtims“. (*Placebas*, psl. 75.) Taigi: tvarkingai gyvenančių moterų egzistencija esanti nyki, o jų, bėgančių naujų patirčių keliais, buvimas baigiasi savižudybėmis.

JI šių žmonių neteisina ir nesmerkia. Ji tik pasakoja, kokie jie yra ir kur eina. Pirmame romane supažindina su Lietuvoje gausiais šarlatainais, turinčiais pakankamai įtakos lengvatikiams. Kortos, horoskopai, burtininkai. (Prisiminkim R. Paksą ir jo „dvasinę globėją“ iš Gruzijos.) Antrajame atskleidžia hipinių nuotaikų žmonių gyvenimą. Trečiame „bara“ pasaulio santvarką už moterų išnaudojimą ir jų žlugdymą. Visur kalba, lyg būtų šių temų žinovė. Parodyti trys visuomenės klodai ir visi trys autorės išstudijuoti ar pažinti. Romanams rašyti samdomi pagalbininkai yra beveik neįmanomi. (Tiesa, kai kurie vokiečių ir anglų kriminalinių istorijų rašytojai jais naudojami.) Todėl JI, per trejus metus parašiusi tris stambius romanus (daugiau kaip tūkstantį puslapių), jiems reikalingą medžiagą turbūt buvo kažkokiais būdais sukaupusi ankstesniu metu.

Stebina azartiškas JI darbštumas ir sklidinimas, beveik per

viršų besiveržias talentas. (Minėtų romanų viršeliai yra JI darbai, taigi, ji ne vien rašytoja, bet ir tapytoja.) Skaitytojas, autorės nesutikęs, nematęs, su ja nekalbėjęs, jos literatūriniuose darbuose tuojau pastebės aukštą intelektą, pasaulio ir gyvenimo

mo užkampių, ne visada patrauklių, pažinimą. Jos žodynas yra turtingas lietuviškų žodžių (skardas, būdravimas, sunkis, nekviša, šiurpė, ulbuoti, ūbauti, smūgiuoti, kepėtuoti, ir t.t.), gausus sulietuvinų svetimžodžių. Tačiau jie nesudaro barbarizmų ispūdžio, o tarsi yra būtini sutiktų sąvokų nusakymui.

Kai JI kalba apie asmenį, jį apsaoko tiksliai ir abejonių skaitytojui nepalieka: „Jis negėrė nei vyno, nei kavos, nei arbatos, nerūkė, nevalgė mėsos, žuvies, kiaušinių, baidėsi česnako, svogūnų ir, kaip dera aukštesniųjų sferų būtybei arba vampyriui, turėjo daug daugiau įvairiausių keistenybių“. (Placebas, psl. 6.) Štai kaip nupiešiami kai kurie žmogaus gyvenimo stovai: „Šiurpūs tie paauglystės vargai: kova už būvį, aklas pripažinimo siekis, atmetimo siaubai, nepasitikėjimas savimi, gniuždantys kompleksai, pagrįstos ir nepagrįstos baimės, liūdesiai, neviltys, pasauliniai sielvartai, hormonų audros, spuogai, nelaimingos meilės, pačiomis blogiausiomis aplinkybėmis prarasta nekaltybė, viltys, kurios niekada neišsipildys, ir nuojauta, kuždanti, koks (nieko nevertas) bus visas gyvenimas“. (Placebas, psl. 26.) Žmonėms, aplinkybėms ir įvykiams nupiešti JI epitetų nestokoja. Kai kur prireikia pusės puslapio, kad visus išvardintų.

Tai pastabėlės didelio talento adresu. Tačiau čia rašančiam atrodo, kad šis talentas yra pačios JI pažeistas, o jos darbai liks visam laikui užteršti. Žinoma, jei pasaulis virs aukštyn kojomis, kaip pesimistai kai kuriuose ženkluose mato, visi talentai ir visi šarlatanai išsirikiuos toje pačioje eilėje. Postmodernizmo apraiškos yra popkultūra, elitui

nepriimtina, o išsidriekusi pasaulio eroje, jei taip įvyks, bjaurumo estetika taps visuotine religija. Bet iki tų laikų JI romanai vienais kampais atrodys dideliais kūrinių, o iš kitų jų šonų garuos nemalonūs tvaikas.

Ričardo Gavelio romanas *Vilniaus pokeris* (Vaga, 1989) atidarė blevyzgomis vartus. Lietuvių rašytojų knygos patvino tautoje už durų ir už langų laikytai pačiais bjauriausiais tauškalais. Tai šūviai Europos kultūron? Tai „euroromano“ kūrimas, reklamuotas ir propaguotas mūsų kritikų? Gal 2001 metais klausiausi vienoje auditorijoje išdidaus vertintojo, kuris kaip tik dėl mūsų literatūroje viršun išputojusių bjaurysčių džiūgavo – štai jau žengiame į pasaulinę literatūrą... Ar tai didelė garbė, jei mus išgirs kaip didžiaburnius nešvankėlius? Pornografija pasaulyje švaistėsi ir švaistosi, bet su literatūra ji yra labai maišoma Europoje ir kitur. Juk šlykštynių, net ir jas pamėgę, menu nelaiko, o kūrėją visi atpažįsta ir be bjaurių svačiojimų.

Kodėl šiame tvenkinyje panoro žaisti JI? Buožgalviai patraukė? O gal tai buvo „europietiško geidulys, gal Kamasutros ir budizmo poveikiai? Juk jos romanuose pasitaikę neįtikėtini erotiniai išsireiškimai ir vaizdai nėra būtini nei siužetams, nei minčiam. Gal ten įviliojo XX a. antroje pusėje paviršium išsiliesi sekso laisvė, pasaulin pažėrusi milijonus tėvų nežinančių vaikų, sunaikinusi šeimas ir paskleidusi kolektyvinę meilę. Auk-

Tačiau čia rašančiam atrodo, kad šis talentas yra pačios Ivanauskaitės pažeistas, o jos darbai liks visam laikui užteršti.

sas ir pelenuose žiba? Taip. Bet pelenus nuo aukso galima lengvai nužerti, o iš geriausių romanų juose pasitaikančių šniurkštalių neiškratysi. Todėl JI romanai lieka po (pyp) simboliu.

Buvo išsirta apie tris JI romanus iš, berods, trylikos jos iki šiol išleistų darbų. Trys romanai nenusako nei kūrybos visumos, nei autorės asmens. Tačiau kai kurie romanuose sutikti vaizdai ne vienam skaitytojui sukels nuostabą. Tai gal šiandieninės kultūros ar subkultūros įtaka.

Kas iš tikrųjų yra šiandieninė kultūra? Ar literatūroje tai būtų karves ganančio ir nuobodulį kenčiančio piemenėlio svačiojimai? XX a. antrosios pusės ir dar net šių dienų mintis su kūryba yra pasiklydusios ganyklose. Tai modernizmas? Postmodernizmas? Postpostmodernizmas? Kada šie laikotarpiai prasidėjo, kada jie baigėsi ar baigsis, kas juos įvardijo, aptarė, įteisino? Dažnokai atrodo, kad šių laikotarpių kultūra lyg būtų pakvaišusiųjų klaidėjimas. Tai ar ne tiksliau būtų modernizmą su visais jo priedėliais vadinti kvaišmečiu, o to laikotarpio kai kurią kūrybą kvaišizmu? ☉

„Atodangos“:

subtili, ekspresyvi ir novatoriška Elvyros Katalinos Kriaučiūnaitės grafika

IEVA ŠADZEVIČIENĖ

Žymios lietuvių grafikės Elvyros Katalinos Kriaučiūnaitės parodoje „Atodangos“, nuo šių metų vasario 16-tosios dienos veikiančioje Čiurlionio meno galerijoje, Jaunimo centre, eksponuojami kūrinių keičia tradicinės grafikos sąvoką: plokštumos jungiamos su savos gamybos popieriu išgautais reljefiniais piešiniais, darbai įgauna erdviškumą („Pagunda“). Pasirinktos temos spinduliuoja gyvatingą ir egzotišką tolimųjų šalių nuotaiką: „Vėduoklių“ ciklas, „Tera X“. Nuo apibendrintų minimalistinių formų pereinama iki detalaus piešinio, laike sustabdomas kiekvienos gėlės žydėjimas („Ženklai iš vakar dienos“).

Darbų cikle „Vėduoklės“ grafikė eksperimentuoja formos, spalvos ir erdviškumo santykiu: balsvai gelsvam fone – pagyvintam autentiško popieriaus reljefiškumu bei spalvokaita – suspindi rusvai oranžiniai gėlių žiedų siluetai, tamsiai raudonai rudos rožės dekoruoja žalsvą foną, geltonos – margintos mėlynais žiedais. Pati erdvinė išskleistos vėduoklės forma primena gėlės žiedą, tuo suvienydamą poetiškumą augalų siluetus ir jais „nubarsdomą“ kūrinių. Vėduoklės alsuoja Ispanijos kultūrinėmis tradicijomis, kurios nesvetimos pačiai grafikei, iki penkiolikos metų augusiai Argentinoje.

Netradicinių formų pagrindus Elvyra Katalina Kriaučiūnaitė renka ne vien pastarajam ciklui: „Egzodus“ – oranžiniai rudiems įspaudams pasirenkamas graikiškasis „X“ kryžius – reljefinis popierius subtiliai kontūruojamas permatomais medžiagos krašteliais. Grafikos darbai „pasikelia“ iš plokštumos; įkomponuoti reljefiniame koliaže priartėja prie erdviškumo. Darbų serijoje „Baltoji tyła“, „Tylos bokštai“ (šie kūrinių buvo skirti Salvadoro Dali šimtmečiui rengtai parodai) – laiptuotos arkos motyvas virsta savarankišku pastatu: fone atsiveria langeliai, durų angos, į patį popierių įkomponuojami lapeliai, kitos organinės detalės. Didžiulio formato „Ežere“, „Niekieno teritorijoje“ bei „Lietuje“ – rankų darbo šiltai mėlynuose lašo, ovalo fonuose suspindi plytų raudonos, lašų, me-

džių atspaudai, pradraskomos skylutės. Dar kiti kūrinių („Pagunda“), surenkami iš nedidelių popieriaus keturkampių ir sutvirtinti vielutėmis, apjungia subtilius gėlių – irisų ofortus, ar plaštakų bei obuolio elementus, spalvotą grafiką vėl sujungia su erdvinio menu.

Dalyje oforto, akvatintos, technika atliktų darbų grafikė itin meistriškai perteikia šviesokaitą. Kūrinyje „Saulės lietus“ išsilies be-veik stebuklinė, auksinė šviesa: einančių figūrų grupė apšviečiama pasakiškos saulės spinduliais, jais nuauksinamas ir kalno kontūras bei fono gėlmė. Panašus švytėjimas prasišverbia net ir itin tamsaus kolorito darbų serijose: „Memento“, „Sutemos“, „Post Silencium“, „Tyla“: abstraktizuoti, naktiniai peizažai ir nenusakomų formų kontūrai, visgi persmelkiami iš tolimos sklindančio švytėjimo, juos pripildančio gilia transcendentine nuotaika.

„Ženklai iš vakar dienos“, „Būtojo laiko atspindžiai“ (triptikai), „Trumpos vasaros skonis“ (diptikas) žiūrovui suteikia galimybę prisiliesti prie asmeninės grafikos prisiminimų nostalgijos, ir ją kūrybai įkvėpusių jausmų: šalia suabstraktintų kintančių rudų siluetų, dvelkiančių minimalistinėmis tolimosios Argentinos formomis, komponuojami ir atskiri ofortai, akvatintos, su juose išraižytas pačios Elvyros Katalinos Kriaučiūnaitės parašytų, bet taip ir neišsiųstų laiško atspaudais – čia jau įamžintais meno kūriniuose, – kadaise žydėjusiais irisų žiedais („Būtojo laiko atspindžiai“), kintančiais violetiniais rudais pustoniais išilgai lape išrikiuotose ofortuose, derinamuose su pilkšvai žalsva kitų elementų spalva. Pasak grafikės, čia užkoduota jos asmeniška „egzistencinių luitų transpozicija“, per meno kūrinių kiekvienam žiūrovui išsiskoma vidinė būtis.

Elvyra Katalina Kriaučiūnaitė plokštumine

E. K. Kriaučiūnaitė ruošiasi parodai Čiurlionio meno galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje. Laimos Apanavičienės nuotr.

grafikos dailę novatoriškai perkėlusį į erdvines vėduokles, laiptuotų namų formas, suabstraktintus ovalus, savo ofortuose, akvatintose, išlaiko grafišką kruopštumą: su didele atida detalei išraižomos gėlės, laiško žodžiai. Darbai spinduliuoja transcendentinę šviesokaitą ir giliu jausmingumu. Egzotiškos, vos juntamos ispanų kultūrinės tradicijos apjungiamos su Lietuvoje užaugusiais žolynėliais, atsidūrusiais savos gamybos popieriaus lakštuose: tradicinė grafika kupina gilaus meistriškumo, čia tampa dar labiau autentiška: popieriaus lakštai praturtinami įdubiais ar iškiliais reljefais, ant jų įspaudžiama ne tik oforto, akvatintos, plokštės, bet ir pačiame orginaliame pagrinde „įaudžiamas“ lapelių bei žolynų raštas. ☉

Neapetitiškai pavadinintas rinkinys

Kažkaip nesinori šį eiliavimą vadinti avangardiniu.

PRANAS VISVYDAS

Skėrių pusryčiai – šitaip vadinasi Gyčio Norvilos antra poezijos knyga. Pasak Antano A. Jonyno anotacijos, G. Norvila, „pernelyg nenutoldamas nuo debiutiniame rinkinyje *Akmens skeltės* (2002) išryškėjusios poetikos“, išsaugo poetinį „šėlsmą“.

Idomu, kaip jam tai pavyksta? Lietuvoje šėlsančių eiliuotojų dabar tikras spiečius. Konkurencija gajė. Paminėsiu kelis ne per seniausiai gautus rinkinius: Žilvino Andriušio *Bildingas*, Donato Petrošiaus *iš tvermės D*, Dariaus Buroko *būsenos*, Saros Poisson *Pasienis*. Berods, Gyčio brolio Pauliaus Norvilos rinkinį *Septyni metų laikai* esu trumpai aptaręs *Drauge*. Visi šie jauni poetai, kad ir skirtingai, puoselėja aistrą apstulbinti skaitytoją ir pritaipyti prie Europoje įsitvirtinusių raizgių poezijos rašymo manierų.

Pravartu prisiminti, kad ir mūsų pirmosios nepriklausomybės ankstyvaisiais metais, šalia romantiškai klasikinio eiliavimo, smarkiai įsisiūbavo iš kitur atkakęs ekspresionizmas, futurizmas, dadaizmas... Apie tai rašoma įžvalgoje Dalios Striogaitės knygoje *Avangardizmo kūrybė* (Vilnius, 1998). Poetai kūrė ir pamėgdžijo ne tik naujas formas, bet išlaisvino ir praplėtė lietuvių žodyną.

Tokio laisvinimo G. Norvilai, manau, nereikia, nes mūsų ir jo žodynas yra itin gausus. Ir tas vaizdinių bei visokių įvykių kaitaliojimas ilgesniuose eilėraščiuose yra perdėm judrus. Šio to ir kitko prapliūpa vietomis pribloškianti, nes prasmė ne visada lengvai išgliaudoma. Įstringa sąvokų spiečiuje. Lyg ir primena New York John Ashbery stiliistiką – nuolatinį šuoliavimą iš vieno vaizdo į kitą, kartais įterpiančią įsimintiną frazę ar aforizmą, kaip kokį skanėstą. Su tuo apsiprantama. Ir malonu skaityti.

Daug nesirinkdamas, kaip pavyzdį, galiu nurodyti maždaug dviejų puslapių eilėraščių „praėjimo egzaltuota impresija“ ir ko čia nėra. Cituoju šešias pirmas eilutes: „geriu ir gėriuosi – kriauklių kiaukutą prigimčiai / svetimas susikalbėjimas visada be išrišimo... / turim begales žalingų įpročių: / orumo ilgesys – 48 cigaretės per parą (tiek para turi pusvalandį) — / pažadas praleisti vakarą šeimininėje aplinkoj – 150x4 gramų degtinės / komunikabilumo“. Yra čia į sąmojų taikančių absurdiškų pasakymų, būtent: „teniso raketė berniukui skėliau nosį per šachmatų treniruotę“. Dauguma jų nevykę, štai: „velniškas suvaikėjimas (nors turėčiau rašyti – vaikystę) žaidžiant klases – / iškastuota romantizmas“. Pabaigoje kur kas įdomesnis – „po saule viskas įmanoma – net saulės užtemimas“, su moralizuojančia priekaba – „nėra nieko šlykščiau už diplomatiškus pasiūlymus visa tai pakęsti...“ (49 p.)

Kažkaip nesinori šį eiliavimą vadinti avangardiniu. Jis yra apsidėjęs Europą – eksperimentinių postringa-

vimų kalba, įmantrumo siekimu, eilučių – litanijų vertikaliais sąrašais, rinkinių iliustravimu savais piešiniais ar tapiniais, kaip šios knygos viršelyje „skėrys su malūno gėrų apykakle“ ir piešiniais viduje.

Taigi, eksperimentuojama ir žodžiais, ir daile. Kad tik puslapiui dvelktų sąmoju. Škicavimo metodo griebėsi ir mūsų žymus valstybininkas Vytautas Landsbergis savo satyrinių posmų (vietomis tikrai kvailių) rinkinyje *Istorijos blyksniai*. Amerikiečiai tokį brūkšniavimą vadina „doodle“. Tai sakydamas, nenuvertinu Gyčio Norvilos talento. Jo komiški piešiniai yra ir originalūs, ir sąmojingi. Būtent, „vyras eina link veidrodžio“ ar tos miniatiūrinės balerinos.

Knygą skoningai išleido Lietuvos rašytojų są-

jungos leidykla. Redagavo Valentinas Sventickas. Koregavo Virginija Savickienė. Maketavo Dalia Kavaliūnaitė. Įspūdinga poeto nuotrauka – Butauto Barausko. Dizainas Romo Oranto. Patinka man turinio (čia pavadinto „menu“) sandara. Keturios keistokos dalys: stuburėjimas, ištinimai, ketvirčiavimas, dykrose. Eilėraščių pavadinimai irgi savotiški.

Norvila linkęs susimąstyti apie vieną kurį objektą ir jį aptarti įvairiais požiūriais, todėl susilipdo visokių sakinių sąrašas. Kad ir apie stuburą, ar apie veidą eilėraštyje „veidas veidas, veidas“. Žinoma, nelengva sugalvoti ką nors įtaigaus. Tad dažnokai iš tų eilučių veržiasi bekratau palyginimai. Vykęs – „mūšio laukui veidai reikalingi, kad atpažintų kūnus“. Užkliūnu už haiku stiliumi sukurto trielių vėrinio „vyzdžių bars tymas“. Jie visi, jaučiu, nepageidauja paminėjimo šiame rašinyje. Taip pat ir eilučių „pasaulis kaip“ sąrašas. Kadangi pasaulis apima viską, tai kiekviena eilutė tampa tikra. Deja, reta yra įdomi. Cituoju bent šią: „pasaulis kaip saulės aulais ir spyris į pasmakrę“.

Dar keistesnių dalykų randu „ištinimų“ dalyje. Sąsają su žiauria tikrove, kad ir natūralistiškame vaizdelyje „šešiolikamečių žaidimai – ar išėsi į kiemą? (pagal nugirstą pokalbį)“. Savitai yra sukurptas „orumas po paparčiu“, kur paršeli „svilinant / visi dvylika sėda prie stalo“. Iš to skaičiaus paminėsiu: „moteris kibiro skersmens akiniais“, „susuktas kilimas“, „garažo raktai“, „žalio stiklo butelis“, „bučiniai – pasmeigiu juos šakute ir prispaudęs koją nugremžiu ant švytinčio parketo“. Rasi, juokis, skaitytojai!

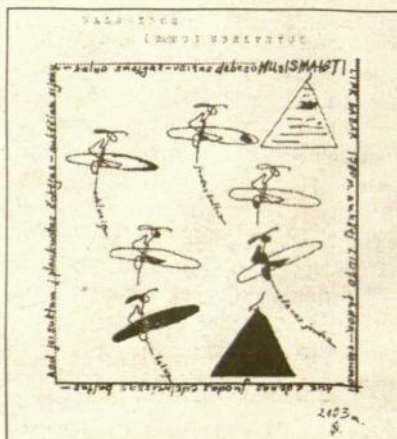
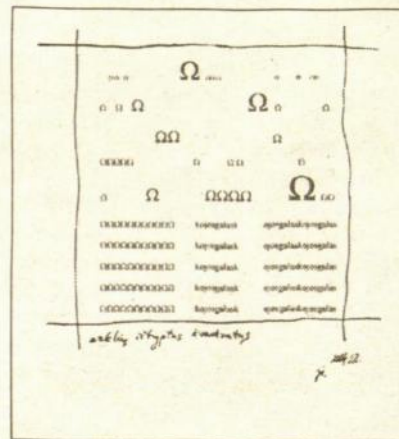
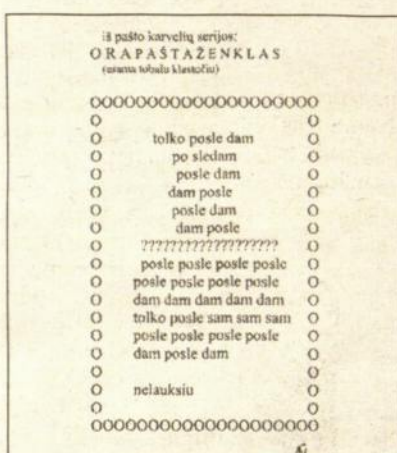
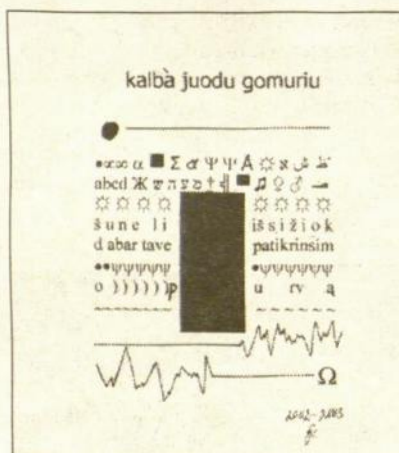
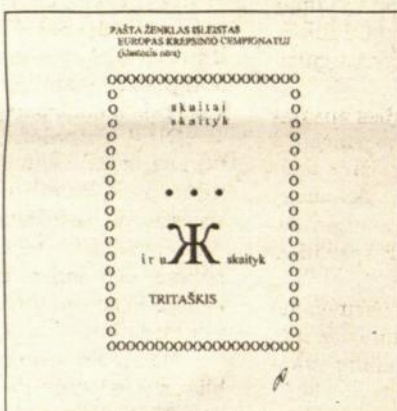
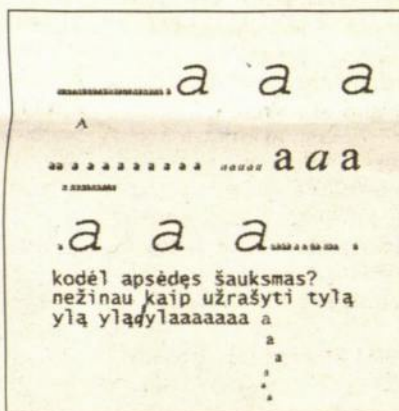
„ketvirčiavimo“ dalyje sutelkta vizualinė poezija. Tai išvydęs, Filippo Tommaso Marinetti būtų laimingas. Jo įkvėptų futuristų 1912-1920 leidiniuose buvo spausdinama vaizdinė – žodinė kūryba. Gyčio Norvilos pavadinimai laviruoja tarp romantikos ir sąmojingos ekscentrikos. Yra ir „lekiančios gervės“, „paukščio skeletas“, „dyla“. Yra ir „mitingas arba žuvų turgaus prekystalis“, „devyni šokantys arabai mūšio lauke“, „balerinos tarp edelveisų“, „dante alighieri devintam pragaro rate persirengęs moterim dešifruoja dantiraštį“. Kvadratuose įrašomi pagal temą įvairių kalbų rašmenys, paties poeto piešiniai, ženklai, frazės.

Mano išmone, smagiausia dalis yra „dykrose“. Čia trumpais satyriškais priežodžiais nusakoma „100 proc. yra begalybė (00)“ Ar pasišaipoma iš narcizo vėrinio „narcizinė ars poetica“. Turbūt W. Gombrowicz „Ferdydurkos“ įtakoje sukurtas 7 dalių ciklas „second hand arba septyni būdai suvaidinti durnelį“. Bent vieną tokį pacituosiu: prabangiam bare („Stikliuose“ ar „Villone“) užsisakius pigiausios arbatos už 6 litus / suvaidinti arklį edantį avižas – / įsipilti saują gurgždančio cukraus / ir žebyt – žebyt – žebyt / krimsčiot – subtiliai pirstelėt pakėlus šlaunį / išspausť ašarą“.

Gytis Norvila

Norvila linkęs susimąstyti apie vieną kurį objektą ir jį aptarti įvairiais požiūriais, todėl susilipdo visokių sakinių sąrašas.

Šaunios „Lietuvos“ ansamblio merginos.

Vladas Bartusevičius

Atkelta iš 3 psl.

Tai trijų dalių išsami liaudies muzikos instrumentų, dainų ir šokių ansamblių teorijos ir praktikos, masinių renginių organizavimo bei režisūros studija. Knygoje nagrinėjama liaudies muzikos instrumentų istorija, pradedant XVI amžiaus šaltiniais (J. Bretkūno *Biblijos vertimu*), pateikiant vėlesnių Mažosios Lietuvos tyrėjų tekstus ir iliustracijas, po to pažvelgiant į Didžiosios Lietuvos autorių knygas. Knygoje detalai nagrinėjami ir XX a. lietuvių etnoinstrumentologų tyrinėjimai. Nemaža knygos dalis skirta šiandien vartojamiems muzikos instrumentams. Pateikiamas kiekvieno jų aprašymas, diapazonai, nuotraukos, natų pavyzdžiai, apžvelgiamas ansamblinis muzikavimas.

Turtingai dokumentuota yra liaudies ansamblio atsiradimą ir tolimesnį jo kelią nagrinėjanti knygos dalis. Ypač reikšmingas yra teorinis liaudies ansamblių žanro pagrindimas skyriuose „Ieškant liaudies meno sceninio gyvenimo principų“ ir „Liaudies ansamblio raidos ir specifikos klausimu“.

Trečiojoje monografijos dalyje nagrinėjama masinių švenčių problematika. Čia apibendrinamas ir V. Bartusevičiaus rengtų Ansamblių vakarų patyrimas.

„Lietuvos“ ansamblio pakilimo metai

„Apšilęs kolas“ su dviem mažesnėmis programomis „Prie ežerėlio“ ir „Laimės Nemunėlis“ (1963 m.), V. Bartusevičius „Lietuvos“ ansamblyje ėmėsi kurti didelę, dviejų dalių, penkių paveikslų programą „Amžių vėjas“ (premjera 1965 m. gegužės 16 d.).

Ją sukurti padėjo net 13 kompozitorių ir 7 poetai. Pirmą kartą ansamblio orkestre suskambo iki tol nevartoti liaudies muzikos instrumentai – ožragis, molinukai, džingulis, tabalai, ragai, dūdmiaišis. Diskusijų tuomet sukėlė dailininkės D. Mataitienės sukurti stilizuoti, t.y. pritaikyti sceninei dėvėsenai, tautiniai kostiumai. Apskritai, ši programa tapo naujos, šiuolaikiškesnės ansamblio meninės krypties pradžia.

Apie šią programą savo knygoje Vladas Bartusevičius rašė: „Į ansamblio programą žiūrėjome truputį kitaip negu anksčiau. Ieškojome didesnių kontrastų, harmonijos įvairumo ir šviežumo. Nevengėm naujos muzikinės kalbos, naujų choreografinių sprendimų, žingsnių“.

Muzikologė J. Burokaitė tuomet spaudoje džiaugėsi: „Kaip parašyti apie tai, kas žodžiais nenusakoma? Naujoji programa pavadinta ‘Amžių vėjas’ nusielpo daug pagyrimo žodžių. Visi epitetai: nuostabu, puiku, žavinga, gal ir iš-

reikš tą susižavėjimą, simpatijas, kurias sukėlė šis kolektyvas. Čia viskas apgalvota taip, kad net smulkmenos padeda atskleisti atliekamo kūrinio turinį. Tai, aišku, didelis ansamblio vadovo Lietuvos nusipelnusio artisto V. Bartusevičiaus nuopelnas. Daug įvairių ansamblių koncertavo Klaipėdoje šį sezoną, bet ‘Lietuva’ pavergė programos originalumu, vientisumu, atlikimo meistriškumu...“

Daug diskusijų sukėlė dailininkės D. Mataitienės šiai programai sukurti tautiniai kostiumai. Kai kuriuose drabužiuose buvo panaudotas metalas, juo dekoruojant pačius kostiumus bei galvos apdarą. Tokie papuošalai tautiniame kostiume tuo metu buvo gana neįprasti. Beje, tomis „geležinėmis“ kažkurioje savo ideologinėje kalboje piktnosį pats to meto Lietuvos „komisaras“ A. Sniečkus. Tais laikais partija rūpinosi viskuo...

O juk dailininkė šiai programai sukūrė kostiumus, gerai išstudijavusi liaudies meno pavyzdžius, pasitelkusi archeologinius duomenis ir gausią istorinę medžiagą. Be to, siekė, kad kostiumų ornamentika ir spalviniai santykiai atitiktų šokio pobūdį, kad drabužių raštuose ir spalviniuose deriniuose „suskambėtų“ mūsų liaudies dainų ir šokių melodijos.

Ne vienas „Amžių vėjo“ kūrinys tapo ansamblio „aukso fondo“ turtu: „Trijula“, „Sesilio“, „Muštinis“, „Kuskinėlis“ – visų muzika V. Klovos, choreografija J. Lingio.

Dar didesnis pasisekimas lydėjo 1968 m. programą „Šventiniai vakarai“ (premjera 1968 m. gruodžio 17 d.). Jos pagrindą sudarė keturių pagrindinių Lietuvos etnografinių sričių – dzūkų, aukštaičių, žemaičių ir suvalkiečių – kalendorinių švenčių papročiai.

Programoje skambėjo dzūkų kalėdinės dainos, juos keitė žemaičių Užgavėnių karnavalo

vaizdai, aukštaičių švente tapo Joninės, o suvalkiečiai linksminosi rudens darbų pabaigtuvių šventėje. Šioje programoje vykusiai susipynė folklorinis ir profesionalusis pradai, liko neužmiršta ir patriotinė gaida. Šią programą V. Bartusevičius padėjo kurti kompozitoriai A. Bražinskas, V. Klova, V. Juozapaitis, L. Povilaitis, V. Bagdonas, B. Dvarionas. Šios meninės sėkmės negalėjo nutylėti ir to meto Sovietų Sąjungos aukščiausioji valdžia – programos kūrėjai buvo įvertinti valstybine premija.

V. Bartusevičius čia susiejo dainuojamos tautosakos, liaudies muzikos ir šokių, papročių ir liaudiškų vaidinimų elementus į vieną bendrą visumą, aukšto meninio lygio sceninę išraišką.

Apie šią programą V. Bartusevičius savo knygoje rašė: „Ši programa paskatino organizuoti ir naujus renginius – liaudies ansamblių vakarus, tiek Vilniuje, Kalnų parke, tiek ir kitur. Visai neabejotina, kad ši programa prisidėjo prie mūsų respublikos liaudies ansamblių meistriškumo ugdymo, davė naujų impulsų jų kūrybiniam ieškojimams“.

Daugelis „Šventinių vakarų“ kūrinių ilgiems dešimtmečiams liko ansamblio repertuare: A. Bražinsko ir J. Gudavičiaus „Leliumai“, V. Juozapaitio ir J. Lingio „Rusnietis“, L. Povilaičio orkestrinės pjesės „Pavasario sutartinė“, B. Dvariono ir J. Lingio „Kupolinis“, L. Povilaičio ir V. Barausko „Buvo gardus alutis“.

„Šventiniams vakarams“ (o po to ir dar penkioms programoms) drabužius kūrė arba pritaikė dailininkai R. Songailaitė ir J. Balčikonis. Kadangi „Šventinių vakarų“ programa buvo sukurta regioniniu principu, aiškiai pabrėžiant keturių Lietuvos etnografinių sričių dainas, šokius, papročius, todėl ir tautiniai drabužiai šioje programoje taip pat buvo skirtingi kiekvienam regionui. Tuo būdu bene pirmą kartą ansamblio istorijoje buvo aiškiai pabrėžtas kiekvieno regiono savitumas ne tik dainoje ir šokyje, bet ir drabužiuose, nes iki tol buvo vilkimas bendratautinis kostiumas.

Daugiausia V. Bartusevičiaus iniciatyva ir kūrybine mintimi rėmėsi Ansamblių vakarai. Jis buvo 1970 m., 1975 m. ir 1980 m. Dainų švenčių Ansamblių vakarų meno vadovas, o koncertų atlikėjų pagrindą, žinoma, sudarydavo „Lietuvos“ ansamblis.

1970 m. Ansamblių vakaro programoje dalyvavo 18 ansamblių su 1,694 dalyviais, jiems talkino 10 liaudies instrumentų orkestrų su 196 muzikantais. Koncertas buvo puošniai teatralizuotas, turėjo sudėtingą apšvietimo aparatūrą, veiksmo eigoje virš kalnų tamsiam dangaus fone buvo uždegtos, ant stulpų iškeltos Joninių stebulės.

1975 m. Ansamblių vakaro programa vadinosi „Himnas darbui“, tačiau tai anaipol nebuvo sovietinio darbo pagarbinimas, bet folklorinis jo atspindys – pavasario, vasaros ir rudens darbų dainos, žaidimai, šokiai. Nuoseklaus siužeto ir išradingos režisūros programa tapo tikrai įspūdingu reginiu, palydimu dar ir šviesų efektų, ugnies ir spalvų žaismo. Su atskira programa čia pasirodė jungtiniai kanklių ir skudučių orkestrai.

1980 m. skambėjo „Lietuvos“ ansamblio perlo – „Šventinių vakarų“ programa. Praėjus 12 metų nuo jos premjeros, mėgėjų meno kolektyvai tapo pajėgūs meniškai įprasminti gražiausius Lietuvos etnografinių sričių šventinius vaizdus: dzūkiškus advento vakarus, žemaitiškų Užgavėnių šėlsmą, aukštaitiškų Joninių iškilmes, suvalkiečių pabaigtuvių šventę.

Deja, tolimesnių V. Bartusevičiaus „vakarų“ jau nesulaukėme. Jis mirė pačiame kūrybinio jėgų žydyje 1982 m. kovo 10 d., sulaukęs vos 55 metų.

V. Bartusevičius buvo ryškaus meninio talento, kūrybinga, kupina tautinės dvasios asmenybė. Jo veikla „Lietuvos“ ansamblyje bei Ansamblių vakarų organizavimo sūkurėje – tai neišdildomas mūsų tautinio meno tarpsnis.

2007 m. kovo 20 d. Vilniaus Rotušėje įvyks „Lietuvos“ ansamblio koncertas, skirtas Vlado Bartusevičiaus atminimui. ☉

„Lietuvos“ ansamblio šokėjai.

